CHRISTENDOM EN NATIONAAL SOCIALISME

DOOR DS. G. HOFSTEDE

TWEEDE DRUK

NENASU - UTRECHT

CHRISTENDOM EN NATIONAAL-SOCIALISME

DOOR

Ds. G. HOFSTEDE

TWEEDE DRUK

Opgedragen aan mijne
Protestantsche Volksgenooten

NEDERLANDSCHE NATIONAAL-SOCIALISTISCHE UITGEVERIJ (N.E.N.A.S.U.) - UTRECHT

VOORWOORD

Sinds een paar jaren geleden de fascistische ideeën in ons land meer vasten vorm hadden aangenomen in de Nationaal-Socialistische Beweging en deze beweging zich als een vloedgolf over Nederland verspreidde, heeft zij niet het minst verzet gevonden in kerkelijke kringen. Voorzoover dit verzet voortsproot bij de christelijk-politieke partijen uit zucht tot zelfbehoud, is het alleszins verklaarbaar en behoeven wij op dit verzet niet dieper in te gaan; maar dit verzet sproot bij de massa der geloovigen voort uit een andere vrees, de vrees dat de kostelijke geloofswaarheden, ons van de vaderen overgeleverd, in het gedrang zouden raken in den nieuwen tijd, als het nationaal-socialisme mocht zegevieren, en dat de kerk haar vrijheid van beweging zou verspelen. En de politieke leiders èn de partijbladen beijverden zich deze vrees aan te wakkeren door het fascisme voor te stellen als de baarlijke duivel, Fascisme is de anti-christ; dit denkbeeld werd bij de eenvoudige zielen er in gestampt; sommige kerken gingen tuchtmaatregelen toepassen op hun leden, die het waagden zich bij de N.S.B. aan te sluiten; voor boycotmaatregelen deinsde men niet terug.

Dit alles noopt de N.S.B. zich goed rekenschap te geven van de verhouding van haar streven tot christendom en kerk.
Het is om deze reden, dat ik in de volgende bladzijden gepoogd heb de beteekenis der christelijke religie voor den nieuwen tijd, die komende is, te schetsen. Ook om een persoonlijke reden. Nu ik na langdurige overweging en ernstig onderzoek mijn keuze heb bepaald en mij heb geschaard in de gelederen van hen, die strijden voor een nieuwe, geordende samenleving, waarin gerechtigheid en liefde de grondzuilen zullen zijn, verwacht men van mij, waar ik zóó lange jaren in het Nederlandsche politieke leven geen onbekende was, dat ik rekenschap van gevoelens zal afleggen. Welnu, dat heb ik in de volgende bladzijden willen doen. De omvang van dit geschrift liet niet toe dieper in te gaan op be-

paalde vraagstukken, op theologisch-filosofische kwesties, als door Prof. Schilder opgeworpen, of op vraagstukken van economischen aard in verband met de corporatieve gedachte. Wat het eerste betreft, is daar, indien noodig, later nog gelegenheid voor. Dit mijn geschrift beoogt niet anders dan te doen zien, hoe naar mijn christelijke overtuiging de opbouw van staat en maatschappij uit den chaos van het heden zal moeten zijn.

I

De christelijke religie in haar beteekenis voor staat en maatschappij.

Wat is religie? Religie is de band tusschen mensch en God en behoort tot het zieleleven van den mensch, is dus iets individueels. Christelijke religie is de band, welken God in en door Jezus Christus heeft gelegd tusschen Zich en den enkelen mensch. Ik zeg: welken God heeft gelegd; niet: welken de mensch heeft gelegd. Het Christendom is niet een nieuwe vorm van Godsvereering, uit den mensch opgekomen, maar zelfopenbaring Gods aan den zoekenden en worstelenden, maar niet vindenden mensch. Hoogste openbaring Gods in Christus, in Wien wij belijden, dat God Zich aan ons doet kennen in al de volheid van Zijn wezen, in Wien al Gods eigenschappen en deugden ons tegenblinken; meer dan dat: in Wien de heilige God Zijn hand genadig uitstrekt naar den zondigen, van Hem vervreemden mensch. Het is de godsdienst der verzoening van mensch en God in en door Jezus Christus. Dus, kan men zeggen, is de christelijke godsdienst een zaak des harten, een private aangelegenheid, welke omgaat buiten de publieke zaak, buiten staat en maatschappij om.

Datzelfde bedoelde Kappeyne, toen hij uitriep: „Verknoei mij met uw bijbelteksten ons staatsrecht niet."

Datzelfde heeft ook Troelstra gezegd, toen hij de bekende uitdrukking bezigde: „Godsdienst is privaatzaak."

Datzelfde beweerde ook een zóó voortreffelijk liberaal als wijlen Prof. van der Vlugt, toen hij in het debat bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting in 1901 tot Dr. Kuyper zeide: „Godsdienst is de verborgen omgang des harten met God en heeft met staatkunde niet te maken."

Keeren wij ons tot den oorsprong van het Christendom, dan schijnt voor deze opvatting wel wat te zeggen.

Lezen wij de Evangeliën, dan blijkt, dat dit voor Jezus Zijn roe-

ping was: zondaren zalig maken; heel Zijn leven ging uit naar de gevallenen en de armen om hen individueel uit hun verloren staat op te heffen. Geen staatkundig, geen maatschappelijk hervormer, geen Jozua Davids, zooals de socialisten in de vorige eeuw van Hem maakten.

De gemeente, welke te Jeruzalem ontstond, kende geen ander doel dan het Evangelie te verbreiden in de wereld en zich onderling toe te leggen op beleving en verdieping van hun christelijk geloof. Als rustige burgers leefden de eerste christenen, die zich niet bemoeiden met de staatkundige vraagstukken van dien tijd.

Zóó scheen het, alsof de nieuwe godsdienst uitsluitend een persoonlijke, individueele beteekenis had. Toch bleek al spoedig, dat zij meer wilde zijn: een nieuwe levens- en wereldbeschouwing, welke haar stempel wilde drukken op heel het leven en daarom den strijd zou aanbinden met den heidensche staat en maatschappij De Romeinsche keizers hebben dit goed begrepen, toen zij in strijd met de bekende godsdienstige verdraagzaamheid der Romeinen het christendom te vuur en te zwaard gingen bestrijden. Staatkundig moesten zij een bedreiging zijn voor hun absoluut vorstengezag in een leer, die beleed Gods souverein gezag over alles, en maatschappelijk moesten zij voor hun klasse-samenleving, voor hun slavenstaat een groot gevaar zien in een leer, die predikte de gelijkheid aller menschen voor God, die vrijen en slaven broederlijk vereenigde, afgezien nog van de geheel nieuwe zedeleer des christendoms, welke vijandig stond tegenover de heidensche levens- en wereldbeschouwing. De gang van het christendom door de eeuwen heen doet ons zien, dat het meer is geweest dan persoonlijke heilsprediking, dat het was een nieuwe geest, die in de wereld gekomen was, als een zuurdeeg doordringende alle levensverhoudingen, ook staat en maatschappij.

Onder de werking van dien geest bezwijkt langzamerhand de oude, heidensche maatschappij in een eeuwenlange, felle worsteling en het heeft tot in de middeleeuwen geduurd, eer de grondslagen waren gelegd voor een christelijke maatschappij, gebouwd op de christelijke ideeën. Ik kom op die grondslagen eener christelijke maatschappij nader terug, maar constateer hier slechts

het verschijnsel, dat wij in de historie der eeuwen waarnemen: de geweldige, allesveranderende beteekenis, welke de christelijke godsdienst heeft gehad voor het staatkundig en maatschappelijk leven der volken.
Kon het ook anders?
Het christendom belijdt: „Ik geloof in God den Vader, den Almachtige" en met deze belijdenis kan men God niet wegsluiten in de binnenkamer van het persoonlijk leven, maar erkent men Zijn opperhoogheid in alle dingen: God in den wil, God in het private leven, maar God ook in den staat en in de maatschappij. Reeds Aristoteles leidde alle gezag van God af.
Het christendom is de prediking van het Koninkrijk Gods in deze wereld, een koninkrijk, waarvan Jezus heeft gezegd: het is binnen in ulieden, maar dat vanuit den mensch de wereld ook wil veroveren.
Het christendom is de prediking van gerechtigheid en liefde in deze aan gerechtigheid en liefde zoo arme wereld.
Deze principia hebben een wereldhervormende beteekenis; zij eischen heel het leven voor zich op en willen het fundament zijn, waarop èn het persoonlijk èn het staatkundig èn het maatschappelijk leven wordt opgebouwd. En zóó zien w ij na langdurige worsteling tusschen de oude, heidensche en de nieuwe, christelijke cultuur, de laatste als overwinnares in de Europeesche landen het leven der volken beheerschen. En in de middeneeuwen breekt langzaam de christelijke gedachte door in de maatschappelijke verhoudingen; de corporatieve ordening in het gildewezen.
Die opbouw is te onzaliger ure verstoord geworden door de Renaissance, de geestelijke beweging welke de oude, heidensche cultuur weer vanuit het Oosten importeerde in het christelijk Europa en de christelijke maatschappij in haar ontwikkeling stuitte. Dit proces werkte door, totdat het in de Fransche Revolutie van 1789 tot uitbarsting kwam en leidde tot overheersching van ideeën, onder welker verderfelijken invloed wij thans nog zuchten.

II

De revolutie van 1789 *en haar verderfelijke invloed in de* 19*de eeuw.*

Ik moet dit hoofdstuk beginnen met te wijzen op het averechtsche gebruik, dat van de woorden „revolutie" en „revolutionair" in den laatsten tijd wordt gemaakt. Ook in anti-revolutionaire kringen is men het spoor bijster geraakt. Revolutionair is in de oogen der menigte hij, die aanstuurt op onwettige, gewelddadige omkeering der orde van zaken; en, wie dit niet doet, is niet revolutionair.
Bij het debat in de Kamer bij de behandeling der Staatsbegrooting dezen winter gingen sommige Kamerleden zelfs zóó ver — en dat niet de eersten de besten, maar politici van den eersten rang —, dat volgens hen revolutionair is ieder, die de bestaande staatsinstellingen wil vervangen door andere, al tracht hij zijn doel ook met wettige middelen te bereiken. Men staat verbaasd over zulke uitlatingen. Volgens deze redeneering was Groen van Prinsterer ook een revolutionair; immers, hij bestreed met alle kracht de staatsinstellingen, uit de revolutie voortgekomen, en indien hij de macht ertoe had gehad, zou hij ze grondig hebben gewijzigd.
Volgens deze redeneering is ook Kersten revolutionair; immers, wie twijfelt eraan, of, wanneer hij de macht had, zou hij onze staatsinstellingen ook radicaal wijzigen.
Ik heb, toen in de Staten van Overijssel een voorstel tot wijziging van het ambtenaren-reglement werd ingediend als voorlooper van het ambtenarenverbod en daarin gesproken werd van revolutionaire gezindheid, opgemerkt, dat deze uitdrukking op zichzelf niets zeide, daar immers volgens oude anti-revolutionaire opvatting ook de Vrijheidsbonders van revolutionaire gezindheid zijn en deze toch zeker niet bedoeld waren.
Wanneer wij de groote beweging van 1789 in Frankrijk de revolutie noemen, dan is dit niet, omdat het getergd, uitgezogen volk de Bastille bestormde en door heel Frankrijk heen de kasteelen in brand stak.

Revolutie is omkeering, omwenteling; en, wanneer wij van de Fransche Revolutie spreken, dan denken wij aan die geweldige omkeering in het staats- en volksleven, waardoor de fundamenten der christelijke maatschappij, in vorige eeuwen gelegd, werden vernietigd, een omkeering welke lang vóór 1789 in de geesten reeds was voorbereid.

De Revolutie verwierp de christelijke gedachte van het gezag, stammende uit God; de bron van het gezag niet God, maar de mensch. Voor de leer der Goddelijke souvereiniteit boven den mensch, reeds verduisterd in de leer van het absolute vorstengezag, de leer der volkssouvereiniteit. Het volk een hoop eenlingen, los-verbonden individuën, alleen door materieel belang saamgebonden; het begin eener maatschappelijke ordening, in de riddeneeuwen gelegd, vernietigd; met één decreet werd geordonneerd, dat elke maatschappelijke organisatie verboden was. In den wilden partijstrijd, uit de revolutie geboren, werd eerst het communisme van Hébert vernietigd door den staatsabsolutist Robespierre en deze op zijn beurt onder de guillotine gebracht door het Girondijnsch liberalisme, dat als overwinnaar uit den strijd te voorschijn kwam en zijn stempel heeft gezet op heel de 19de eeuw. Het demo-liberale stelsel, dat den neutralen, goddeloozen staat creëerde, van de volksgemeenschap maakte de partijenstaat, de maatschappij los plaatste naast den staat.

Individualistisch in zijn wezen, legde het de kiem voor het ontaarde parlementaire stelsel van thans; materialistisch in zijn opvatting, verwaarloosde het de geestelijke belangen des volks; met zijn ongebreidelde vrijheidstheorie in het maatschappelijke, ontketende het de bange worsteling tusschen kapitaal en arbeid, welke de geheele 19de eeuw de volken heeft verscheurd en onder welker gevolgen wij thans nog zuchten.

En in zijn staatkunde èn in zijn economie zuiver revolutionair van aard, miskennend de christelijke idee der saamhoorigheid aller volksdeelen en der saambinding van allen tot één ware volksgemeenschap. Het mocht in zijn optreden gematigd zijn en den schijn wekken tegenover socialisme en communisme te staan, in den grond takken van één boom, kinderen van éénen huize.

De man, die dit in ons land het eerst en het scherpst heeft doorzien, was Groen van Prinsterer, de stichter der anti-revolutionaire partij. Van hem is bekend de afdalende reeks: conservatisme = liberalisme = socialisme = communisme, het een met logisch consekwentie voortvloeiend uit het ander. Antirevolutionair, dat was voor hem: tegen den geest van 1789, tegen de leer der volkssouvereiniteit Gods souvereiniteit. Hoe hij dacht over den geest der 19de eeuw, moge blijken uit hetgeen hij schreef in *„Ongeloof en Revolutie"*, blz. 26—29:

‚Al wat tot de rechte kennis van Openbaring en Geschiedenis leidt, is anti-revolutionair; strekt om de tooverkracht van den zwijmeldrank ook onzer dagen te ontgaan. Ik beroep mij op de schriften der Ouden. De geheele Grieksche en Latijnsche Oudheid is op onze hand . . . Gelief in het oog te houden, dat ik de uitspraken der Oudheid thans tegenover den revolutie-geest stel. En dan mag ik met vrijmoedigheid beweren, dat zij nimmer tot die laagte is afgedaald, waartoe wij door den invloed der nieuwe begrippen gebracht zijn: Openbaring en Historie ter zijde te stellen is het levensbeginsel dezer begrippen; terwijl het, althans in de politieke geschriften der Oudheid, de blijkbare regel is met de *Godheid* te beginnen en met de *ervaring* te rade te gaan.

Laat ons niet vergeten, dat, zoo wij tegen den geest onzer eeuw geïsoleerd zijn, die Eeuw zelve tegenover alle de eeuwen alleen staat en, door de zeldzaamheid van haar richting, als uitzondering op den geheelen omvang der wereldgeschiedenis in den volsten zin des woords geïsoleerd is."

Zóó oordeelde Groen over den geest der 19de eeuw; die eeuw stond voor hem ver beneden de heidensche Grieksche en Romeinsche Oudheid. Dit hebben wij goed vast te leggen in onzen strijd tegen het demo-liberale stelsel, de erfenis der 19de eeuw.

Ook Kuyper, die de antirevolutionaire banier van Groen overnam, streed zijn gansche leven tegen de partijen, uit de revolutie voortgekomen, en kenschetste zijn politiek als de antithese-politiek. Scherp is Kuyper aangevallen om deze antithese-politiek, door welke hij het volk in twee deelen uiteenrukte: een christelijk en een niet-christelijk deel, en ik kan mij voorstellen, dat fascisten,

die streven naar eenheid der natie boven de partijen, de antithese-politiek uit den booze achten. Ik wijs er echter op, dat in Kuyper's antithese-politiek een element zit, dat verwantschap vertoont met den strijd van het fascisme: ook het fascisme heeft een sterke scheidslijn getrokken tusschen zich en de partijen uit den geest der 19de eeuw; ook het fascisme keert zich, evenals Groen dit deed, tegen den demo-liberalen staat.
Antithese was Kuyper's leuze. Synthese is Colijn's leuze geworden op de laatste Deputatenvergadering der anti-revolutionaire partij en in zijn rede onlangs in de Industriëele Club deed hij een beroep op samenwerking van alle acht millioen Nederlanders. Synthese, saambinding, eendrachtige samenwerking, dat is ons uit het hart gegrepen; ook onze leuze en ons streven: saambinding van heel het volk in de eene volksgemeenschap.
Wij willen die synthese echter niet in den weg van handhaving van het partijen-systeem, vrucht der 19de-eeuwsche demokratie, niet op de basis der 19de-eeuwsche liberale economie; een samenwerking in den vorm van koehandel tusschen de partijen, waarvan nooit ware regeerkracht kan uitgaan. Wij willen de synthese, de saambinding van heel het volk tot één hechte, corporatieve volksgemeenschap.
Anti-revolutionair zijn wij, d.i. tegen den geest der revolutie, die na 1789 geestelijk, politiek en maatschappelijk de volken van Europa heeft verdorven, en nu dit revolutionaire stelsel der 19de eeuw ten grave neigt, willen wij het niet stutten en op de been houden.

III

De overgang naar een nieuwen tijd.

Van crisis is de wereld vol. Het woord ligt vertrouwd op de lippen ook van het kleinste kind. Wat is echter deze crisis, die de wereld doormaakt? Velen beschouwen deze crisis als een crisis, zooals wij er vroeger ook wel beleefd hebben, b.v. na den Fransch-Duitschen oorlog van '70, één van die economische depressies in het leven der volken, welke volgens liberale economen noodzakelijk op gezette tijden weerkeeren en ook even geregeld weer verdwijnen.

Neen! deze crisis is geen crisis als vorige; zij is niet uitsluitend een gevolg van den grooten oorlog; zij is er door verhaast, maar zij is niet het gevolg ervan. En oorlog èn crisis, ze zijn uit dezelfde diepere oorzaak voortgekomen: uit het liberaal-kapitalistisch stelsel, met als gevolg de democratie met haar uitwassen, dat heel de 19de eeuw de wereld heeft beheerscht en welks ineenstorting wij thans bezig zijn te beleven. De crisissen, de schokken in het leven der volken, zijn niet anders dan noodzakelijke verschijnselen, waarmede dit stelsel gepaard gaat; en ook van deze crisis zouden wij kunnen zeggen: zij gaat weer voorbij als vorige, wanneer het stelsel zich kon handhaven. Maar voor wie *dieper* ziet dan de oppervlakte der dingen, is de tijd, dien wij beleven, van veel *grootere* beteekenis dan die van een voorbijgaanden schok, waarvan de wereld zich weer zal herstellen om dan weer het leven op den ouden voet voort te zetten.

Zóó zie ik onze tijd:

Dit is het *einde* van een *tijdperk* in de ontwikkeling der volken het einde van het tijdperk, dat ingeluid is over Europa met de Fransche Revolutie van 1789, het einde van het demo-liberale tijdperk èn staatkundig èn maatschappelijk.

„Das *Alte* stürzt, es aendern sich die Zeiten,
Und *neues Leben* blüht aus den Ruinen."

Ja, ook dat *laatste*, God zij geloofd! dat nieuwe leven zie ik reeds *opbloeien* uit de ruïnes van het oude. Het *oude* stort ineen en dat oude, dat is *die wereld*, uit de revolutie-denkbeelden voortgekomen, tegen welke Groen van Prinsterer zijn stem heeft doen hooren en tegen welke ik als geesteskind van Groen mede m'n heele leven heb gestreden, terwijl ik het nu moet beleven, dat de nazaten van Groen het oude, inzinkende liberalisme stutten en met de zonen der revolutie in één front optrekken en men mij wil nageven, dat ik heb verzaakt mijn beginsel, mijn antirevolutionair beginsel. *Wie* heeft verzaakt het oude standpunt: hij, die met de principiëele vijanden van gisteren een onheilig verbond aangaat, of hij, die getrouw aan het beginsel: tegen de Revoultie het Evangelie! mee wil arbeiden aan den opbouw eener maatschappij naar den eisch des Evangelies, uit welke het goddelooze, materialistische beginsel der revolutie zal uitgebannen zijn, en in welke gerechtigheid en liefde het bindend cement zullen zijn? Ik weet, wat men mij zal tegenwerpen: maar, wanneer dat nieuwe *nog slechter* is dan het oude, wanneer het nieuwe, dat nagestreefd wordt, *zuiver heidensch* is in zijn wezen? Ik kom op deze beschuldiging straks terug en wil nu eerst u doen zien, hoe het liberale systeem *bankroet* heeft geslagen en *moest* slaan staatkundig en maatschappelijk.

Staatkundig.

Krachtens de leer der *volkssouvereiniteit* moest het volk zichzelf besturen door middel van het stembiljet; algemeen stemrecht voor mannen en vrouwen; parlementen, uit dat algemeen stemrecht voortgekomen, die een afschaduwing waren van hetgeen in het volk leefde, *zoo* zou de volksinvloed zich doen gelden. Wat is er *geworden* van deze parlementen, voortgekomen uit een onsamenhangende massa eenlingen, waarbij van organisch verband geen sprake was? Een getrouwe weerspiegeling werden zij van de steeds verder voortgaande versplintering der natie. Altijd *meer* partijen, tot 53 toe bij de laatste Kamerverkiezing in ons kleine land; partijen, geen van alle bij machte om het program, waarmee zij voor de kiezers traden, te verwezenlijken, en daarom met

elkander een *koehandel* aangingen om samen de macht en de vette kluiven te deelen. Wat bleef er over van den zgn. volksinvloed door middel van het stembiljet?
Dat de kiezer mag stemmen op de candidaten, van *boven* door de partijleiders aangewezen.
Het parlementaire stelsel *hopeloos vastgeloopen* in de verschillende landen; partijgekonkel, baantjesjagerij, slappe, onmachtige regeeringen, die de speelbal zijn van gewetenlooze kapitalisten, ziedaar de vrucht van de zoo hooggeroemde demokratie. *Geestelijk-zedelijk* het bederf steeds meer knagend aan het leven der volken. *Ontkerstening* over heel de linie; *zedenverwildering*; *corruptie* in alle kringen.
Moest dit alles niet het gevolg zijn van den god-loozen staat, dien de Revolutie ons heeft gebracht? en *moest* dit alles niet leiden tot één groote débacle, tot een ineenstorting van het heerschende stelsel, zooals wij dat gezien hebben in Italië, in Duitschland, en waarvan wij de voorbode ook in ons land opmerken?

Maatschappelijk.

Maatschappelijk zijn de gevolgen van dit stelsel nog *veel funester* geweest. De eerste helft der 19de eeuw laat ons zien een *steeds schrillere* wanverhouding tusschen de twee machten: kapitaal en arbeid; de macht van het *kapitaal* steeds grooter en daartegenover de arbeidende klasse in steeds *afhankelijker* positie en daarbij *weerloos* overgeleverd door de onthouding van den staat ten opzichte van het maatschappelijk leven. *Laisser faire, laisser aller*; het bekende laat-maar-waaien-stelsel van het liberalisme; onthoud u, o staat! van inmenging en alles komt heerlijk in orde. Ja, het liep alles prachtig, voor het kapitalisme; maar voor de arbeidende klasse, die rechteloos en machteloos was? *Toenemende verarming, toenemende uitbuiting, exploitatie* van mannen, vrouwen en kinderen in dienst van god Mammon. O, wat is er *geleden* in die tijden en, wanneer er nu verbittering en haat leeft in de arbeidersmassa, dan is dit de vrucht van den nood, waarin geslachten aaneen hebben verkeerd.

Was het *wonder*, dat op liberalisme volgde socialisme en communisme?
Het *socialisme* is in zijn opkomen een reactie, een schreeuwend protest geweest tegen een maatschappij, welke door het ongebreidelde individualisme van het liberalisme was geworden in plaats van maatschappij een *slagveld*, waar de zwakken het onderspit moesten delven. Wij moeten *waardeeren*, dat de socialistische, d.i. de gemeenschapsgedachte, werd ingedragen in de individualistisch-egoïstische samenleving in de 19de eeuw en de eerste socialistische denkers waren mannen, die *getroffen* waren door de wonden der samenleving en zochten naar middelen ter genezing, in tegenstelling met zoovelen, die als priester en leviet den onder de roovers gevallene en uitgeplunderde stil voorbijgingen en hem lieten liggen aan den kant van den weg. *Helaas*! zij hebben het *niet* gezocht in den weg Gods, zij hebben het gezocht in den weg van de ontketening van den *klassenstrijd*, in strijd met de ware sociale gedachte. Klasse tegen klasse, *strijd* op leven en dood. *Historisch materialisme* de grondslag van dit socialisme, waardoor het materiëel belang ten slotte alleen saambond en grof egoïsme den boventoon voerde. Het „*arbeiders* aller landen, vereenigt u" weekte de arbeiders los van hun volk, trok een scheur door de volken en bond samen in internationale vakvereenigingen hen, die alleen door eenzelfde stoffelijk belang verbonden waren.
Vakvereenigingen, niet anders dan *strijdorganisaties* tot verkrijging van betere arbeidsvoorwaarden, niet uit de ware socialistische gedachte geboren: de gemeenschap in het belang van het bedrijf van werkgever en werknemer. *Gevolg* van deze klassestrijdleer, toegepast op het bedrijfsleven: stakingen en uitsluitingen, knagende aan de volkswelvaart.
En, toen dit socialisme de *demokratie* omhelsde, werd haar politiek — kon het anders bij den materialistischen bodem, waar het op rustte? — een politiek van *macht en gewin* voor de leiders.
„Dit is het *einde* van het kapitalistisch tijdperk; de overwinning van het socialisme is *aanstaande*", riep vóór twee jaar de heer Van der Sluis triomfantelijk in Overijsels Staten uit. Ik antwoordde hem, dat ik hem in het *eerste* kon *bijvallen*: het einde van het

kapitalistisch tijdperk, maar dat hij *ongelijk* had daaruit te concludeeren de aanstaande overwinning van zijn socialisme. Het *Marxisme*, dat is nu wel gebleken, is *niet* het redmiddel der kranke maatschappij; met het kapitalisme is dit het einde *ook* van het Marxisme.

De *sociaal-demokratie*, wat heeft zij jammerlijk *gefaald*! Toen met het einde van den oorlog de *revolutie triomfeerde* in de Centrale rijken, scheen het, dat voor de sociaal-demokratie na langdurige worsteling eindelijk de *gouden eeuw* was aangebroken en zij haar idealen zou kunnen verwezenlijken. *Ebert* president der Duitsche Republiek, *Branting* minister-president in Zweden in Oostenrijk de *soci's* de machthebbenden. Kon het mooier? En *nu*? *Snelle afloop* der wateren!

In *Duitschland* hebben zij de weelde niet kunnen dragen en werden gewone bourgeois. En zie! de eens zoo machtige partij van Bebel en Liebkbecht *bezweek* bij den eersten krachtigen aanval der nazi's en de leiders haastten zich, zich in veiligheid te stellen.

En in *ons* land? Ook *hier* werden hun leiders mannen, die — zooals een vrij-socialist eens tot mij zeide — langs de ruggen der arbeiders naar boven klommen en is hun eenig streven om hun posities te behouden. Hoe *beijveren* zij zich in den laatsten tijd om toch maar den indruk te geven, dat zij een betrouwbare, gezag-eerbiedigende partij zijn.

Neen, de sociaal-demokratie heeft de toekomst *niet*.

Het *bolsjewisme*? Dit *Godonteerend, volkenverdervend* stelsel blijft altijd een groot gevaar vormen, dreigende de wereld geestelijk en stoffelijk tot den ondergang te leiden. Wij kunnen niet *dankbaar genoeg* zijn, dat in Duitschland *Hitler* aan het bewind is gekomen en daarmee het gevaar van een tweeden Sovjet-staat op onze grenzen is gekeerd; en het stemt bitter, dat zelfs christelijke bladen in ons land zich niet tot dezen objectieven blik op de feiten hebben kunnen opwerken, doch steeds voortgaan voor hun lezers communisme en nationaal-socialisme op één lijn te stellen.

Naar nieuwe vormen dringen staat en maatschappij; het demoliberale stelsel is aan het einde zijner kracht; het kapitalistisch

systeem, uit het liberalisme voortgekomen, heeft ontreddering gebracht in heel de wereld, bij millioenen werkende mannen op straat geworpen.
Wat zal het nieuwe zijn? en hoe hebben wij daartegenover te staan als christenen?

IV

De nieuwe dag, die komt.

Ik heb in den aanvang uiteengezet, hoe de christelijke godsdienst beteekenis heeft ook voor het volksleven in zijn geheel en hoe zij in de middeneeuwen het fundament heeft gevormd voor de nieuwe maatschappij, welke op de puinhoopen der oude heidensche wereld is opgebouwd. Deze beteekenis blijft ook voor den nieuwen tijd, dien wij tegemoet gaan. Christus is gekomen om heel de wereld aan den greep der zonde te ontworstelen; en, indien bij den opbouw eener nieuwe samenleving hiermede geen rekening zou worden gehouden, zou deze samenleving de kiemen der ontbinding reeds bij haar geboorte in zich dragen.
Ware volkskracht wordt alleen verkregen door geestelijk-zedelijke kracht.
Juist, zeggen de tegenstanders van het fascisme, en daarom bestrijden wij het met alle kracht, want het fascisme is anti-christelijk het is de anti-christ zelf.
Laten wij zien, wat daarvan waar is.
Wat is fascisme?
Naar de beteekenis van het woord: fasces = de roedenbundes der Romeinen, zinnebeeld van de eenheid en de macht van he Romeinsche volk, is fascisme de saambundeling van het vol, tot één sterke eenheid. Hetzelfde dus, als de Nederlandsche Leeuw met den pijlenbundel in z'n klauwen bedoelt.
Saambundeling van het volk tot één hechte eenheid, is dat soms een anti-christelijk streven, is dat uit den vader der leugenen? Gij stelt — zal men zeggen — de zaak zóó niet zuiver. Onder fascisme hebben wij te verstaan het staatkundig-maatschappelijk stelsel, zooals het in Italië en Duitschland is opgekomen en toe gepast. Nu meer dan een jaar lang sloven de bestrijders zich uit met het Nederlandsche fascisme te bestrijden met te wijzen op uitlatingen van Duitsche nationaal-socialisten, op den kerkstrijd daar te lande, enz. Gebeurde het niet in een vergadering, waar een bekend A.-R. spreker optrad, dat een eenvoudige boer bij

het debat moest zeggen: gij hebt het den heelen avond over Duitschland gehad en ik dacht, dat ik zou hooren over de N.S.B. Twee opmerkingen wil ik hierbij maken.
De eerste is deze: dat de bestrijders van het Nederlandsche fascisme niet anders doen dan zich beroepen op het buitenland en dan met name op Duitschland en het Nederlandsche fascisme identificeeren met het Duitsche. Uit den treure is het woord import gebruikt en toegepast op ons Nederlandsche streven. In het najaar van '34 was ik op een conferentie van intellektueelen met als doel samenbrenging van alle nationale stroomingen. De voorzitter gebruikte nog eens weer, kennelijk met het oog op de N.S.B., de afgezaagde uitdrukking: geen import uit het buitenland. Ik heb hem er toen op gewezen, dat — al ware het ook uit het buitenland geïmporteerd — dit nog niets zegt; immers, is ook het Calvinisme geen import uit Genève, is het liberalisme geen import, is het Marxisme geen import?
Maar bovendien, het Nederlandsche fascisme of nationaal-socialisme is geen namaak van het Italiaansche of Duitsche; het was er in ons land nog vóór Mussolini de macht veroverd had, nog vóór Hitler tot Rijkskanselier was benoemd. Het leefde in de hoofden en harten van velen, vóór het elders tot macht gekomen was; ja, onbewust leefde het in ons en ik ben mij daarvan bewust geworden, het leefde ook in mij eigenlijk mijn geheele leven: het ideaal eener ware christelijke volksgemeenschap, in welke alle standen en groepen saamgesmolten zouden zijn tot één echt-sociale gemeenschap. En dit ideaal moet in elk volk werkelijkheid worden naar den aard en de behoeften van het eigen volk: niet Italiaansch, niet Duitsch, maar Nederlandsch wil ons nationaal-socialisme zijn. Wij leveren geen copie van het buitenland, maar willen opbouwen den nieuwen Nederlandschen staat uit het karakter en naar de roeping van ons Nederlandsche volk.
Wijs ik hiermede dus elke kritiek af, die zich grondt op het Duitsche nationaal-socialisme, daarmede wil ik niet zeggen, dat die kritiek gegrond is. Integendeel, ook zonder ons streven in alle opzichten te laten samenvallen met de toepassing der fascistische ideeën in het Derde Rijk, dringt rechtvaardigheidsgevoel en ver-

ontwaardiging mij op te komen tegen de wijze, waarop de Nederlandsche pers en met name de christelijke, het publiek hebben misleid ten opzichte van Duitschland. Treffend is dit uitgekomen, toen onze burgemeesters terugkeerden van de Saar. Zij waren gegaan met vooroordeelen tegen Hitler en zijn régime en zij keerden terug, bekeerd en meer dan één enthousiast over hetgeen zij gezien en gehoord hadden. Daar een volk, hoofdzakelijk bestaande uit onvervalschte Katholieken, in vrije, geheime stemming zich uitsprekende, of zij wilden terugkeeren tot het Duitschland van Hitler (tot het volgens „De Standaard" heidensche Duitschland, erger dan het communistische Rusland) en van dat volk heeft 90 % met geestdrift voor Duitschland gekozen.
Dat sprak boekdeelen tot de Nederlandsche burgemeesters en meer dan één heeft openlijk in de bladen getuigenis afgelegd van zijn veranderde zienswijze. Burgemeester Van Gerrevink van Oegstgeest, christ.-hist., zeide in een interview aan het Leidsch Dagblad: „Nu is ons duidelijk geworden, dat onze bladen ons opzettelijk misleid hebben omtrent Duitschland en nu geloof ik ook nooit meer, wat zij schrijven."
Ik geloof niet, dat „De Standaard" deze verklaring van burgemeester Van Gerrevink heeft opgenomen; maar wèl heeft zij — zeker om den indruk, die van de Saar-burgemeesters kon uitgaan, te verzwakken — in een artikel zgn. van een buitenlandsch correspondent, zich weer uitgesloofd om het nationaal-socialisme voor te stellen als een zuiver heidensch stelsel, nog veel gevaarlijker dan het communisme. Als dat zoo is, zou ik den Berlijnschen correspondent van „De Standaard" den raad geven zoo spoedig mogelijk te verhuizen naar Moskou om de lezers van het a.-r. dagblad uit eigen ervaring te kunnen mededeelen, hoe het Russische systeem te prefereeren is boven het Duitsche!
Ik heb twee grieven tegen de voorlichting ten opzichte van Duitschland door de christelijke pers. De eerste is deze, dat men om de beschuldiging van heidendom te kunnen handhaven, zich beroept op de uitlatingen van een strooming onder de nationaal-socialisten, die bij lange niet *het* nationaal-socialisme vertegenwoordigt, en met deze uitlatingen heel het nationaal-socialisme

doodverft. Zeker, er zijn er, ik denk aan Rosenberg, die bedenkelijk teruggrijpen naar de Germaansche vaderen vóór het Christendom, en bij wie men ongetwijfeld kan spreken van heidensche tendenzen; maar niet eerlijk is het, daarom de overgroote meerderheid van het Duitsche volk (90 % bij de laatste stemming in '34), die de nationaal-socialistische vaan volgt en het nationaal-socialistische regeersysteem heidensch te noemen. Ik protesteer er met kracht tegen, dat a.-r. voorlichters het boek van Rosenberg noemen: de bijbel van het nationaal-socialisme. Ook de meerderheid der geloovige christenen in Duitschland — er moge dan strijd zijn over de kerkregeering — is nationaal-socialistisch gezind. Wie objectief over deze dingen wil oordeelen, leze het boek van H. Diemer, directeur-hoofdredakteur van de a.-r. „Rotterdammer":

Diemer heeft zich gewacht voor eenzijdigheid en het geven van eene valsche voorstelling van het Duitsche nationaal-socialisme, al is zijn conclusie aan het slot, dat wij hier ons moeten houden aan de demokratie.

Een tweede grief, welke ik heb tegen de voorlichting der chr. pers, is deze, dat men het goede, door de Hitler-regeering gedaan, stelselmatig verzwijgt en naarstig opspoort, wat ons volk afkeerig zou maken. B.v. toen Hitler bij de begrafenis van Hindenburg in zijn toespraak zeide: „Nu is de groote doode het Walhalla binnengegaan," is heel de christelijke pers, de kerkbodes voorop, daarop afgevlogen en heeft die uiting gebruikt om Hitler als een heiden te signaleeren.

Wat echter was het geval? Dr. Van der Vaart Smit, Geref. predikant, die bij de plechtigheid tegenwoordig was, heeft het ons duidelijk gemaakt. Daar stond Hitler vóór het mausoleum en op dat mausoleum las hij met groote, gouden letters: „Walhalla". Dat had Hitler daar niet op laten zetten; dat stond er reeds op bij het leven van Hindenburg. Op dien naam rustte Hitlers blik, terwijl hij sprak; wat natuurlijker dan dat hij zeide: „hij is in Walhalla ingegaan." Om daaruit te distilleeren de heidensche gezindheid van den leider, moet men zelf beschikken over een

groote dosis kwaadaardige gezindheid, wat in strijd is met het negende gebod.
Men vertelt in zijn kerkboden niet, dat diezelfde Hitler ootmoedig beleden heeft niet meer te zijn dan een nederig werktuig in de handen van zijn Schepper; dat diezelfde Hitler van de nederlaag in '18 en het Verdrag van Versailles heeft gezegd: „dit was een beproeving des Heeren, ons volk opgelegd." Men vertelt in zijn kerkbladen niet, dat een der eerste daden van Hitler is geweest de centrale der godloozen-beweging uit Duitschland te bannen en uit kunst en litteratuur al het zedebedervende te weren.
Hier volge nog het getuigenis van een Engelsch predikant over Hitler, die een heel ander geluid laat hooren dan „De Standaard". Dr. A. J. Macdonald, predikant in de kerk van St. Deanstar in het Westen van Londen, schrijft in de „Daily Mail" onder het opschrift: „Waarom ik aan Hitler geloof", o.a.:
„Ik geloof aan Hitler, omdat hij niet slechts Duitschland voor het lot van Rusland heeft bewaard, maar ook Europa heeft gered, niet alleen door zijn voorbeeld, maar ook door zijn ingrijpen. Hitler is de eerste groote revolutionaire leider, die den christelijken godsdienst als hulp voor zijn politiek ondersteunt. Hij ziet duidelijk in, dat er zonder godsdienst geen sociale moraal, geen verheven politiek idealisme, en geen werkelijke reformatie kan zijn. Daarom sloot hij een concordaat met het Vaticaan en trachtte hij zich de medewerking van een tot eenheid gekomen evangelische kerk in Duitschland te verzekeren. De beste waarborg voor de stabiliteit van zijn régime is te vinden in zijn zedelijken ijver en zijn streng moreel leven."
En tòch puur heidensch en tòch nog minder dan het communisme! De heeren moeten echter voorzichtig zijn met de woorden heiden en heidensch. Er is een tijd geweest, dat de liberalen ook hiermee bestreden werden, en zie, nu regeert men broederlijk met hen samen en sluit een Wassenaarsche coalitie met hen. Er is een tijd geweest, dat het Marxisme op dezen grond werd bestreden, en zie! de tijd is gekomen, dat Marxisten waardig worden bevonden in hooge regeeringsfuncties in Indië te worden benoemd. Dat geeft ons goeden moed, dat ook wij, thans ook onder de ver-

denking van heidendom liggende, nog eens genade zullen vinden in de oogen dezer bestrijders.
Ik laat thans de kritiek der a.r. pers rusten en wil gaan ontwikkelen, hoe naar mijn meening de opbouw van den Nederlandschen staat uit den chaos van het heden moet geschieden.
Die opbouw moet zijn: in christelijken, nationalen, socialen geest.

1. Opbouw in christelijken geest.
Christelijk in de eerste plaats moet de opbouw zijn.
Men versta mij wel: als ik spreek van christelijk, dan bedoel ik daarmee niet christelijk in kerkelijken zin. Wij zijn een kerkelijk gedeeld volk; nergens is de versplintering zoo groot als op het terrein der christelijke kerk en daarom, willen wij de eenheid der natie, dan moeten wij uitschakelen alle kerkelijke gedeeldheid. Dat is de vloek van het huidige partijenstelsel, dat het aanleiding gegeven heeft tot allerlei partijgroepeering naar verschil van kerkelijk inzicht. Roomsch-Katholieke Staatspartij, Anti-Revolutionaire Partij, Christelijk-Historische Unie, Hervormd-Geref. Staatspartij, Staatkundig-Geref. Partij en, lazen wij onlangs niet van een Herv. Anti-Rev. Partij. Waar is het einde? Nu zeggen enkele dezer partijen wel, dat zij niet kerkelijk zijn, maar in de praktijk zijn zij het door en door. Onder de kiezers geldt eenvoudig deze regel: zijt ge Gereformeerd, dat zijt ge natuurlijk Anti-Revolutionair; en zijt ge Hervormd-orthodox, dan zijt ge vanzelf Christelijk-Historisch.
De A.-R. partij zegt wel, dat zij niet kerkelijk is en saambrengen wil allen, die één zijn in staatkundig beginsel; maar het onzalig kerkisme in ons land heeft haar steeds meer den weg van enghartige kerkelijke politiek opgedreven. Waar het demokratisch stelsel ontaardde in een strijd om de macht, zag zij zich gedrongen angstvallig uit te rekenen, hoeveel van de zetels aan mannen van deze kerk en hoeveel aan mannen van andere kerk moest worden toebedeeld, wilde zij — en daar kwam het op aan — de stemmen behouden. Bij het bezetten van ambten als burgemeester, notaris enz. gaat het evenzoo. Niet gevraagd wordt naar deskundigheid, maar welke kerk de meeste zielen heeft in de betreffende ge-

meente, en dus moet de te benoemen persoon van die kleur zijn. De gevallen liggen voor het grijpen, dat op deze wijze minder deskundigen in de ambten gezet zijn.

Kerk en staat moeten in dit opzicht streng gescheiden blijven. De Kerk heeft in het volksleven haar van God haar gegeven roeping: het Woord van God te verkondigen en de Gemeente des Heeren te bouwen; middellijk zal zij daardoor mede-arbeiden aan den opbouw van het volksleven, maar rechtstreeks heeft zij geen roeping op staatkundig terrein te vervullen.

Men versta mij wel. Ik ontken niet, dat er eenig verband moet zijn tusschen staat en kerk, een verband dat in den huidigen neutralen staat ten eenenmale ontbreekt, maar in den fascistischen staat op de juiste wijze zal worden gelegd. Van rechtstreeksche inmenging der kerk mag echter geen sprake zijn: als zijnde niet in het belang der Kerk, noch in dat van den Staat.

Het Program van Beginselen der A.-R. partij zegt in art. 3: „Ook op staatkundig terrein belijdt zij de eeuwige beginselen, die ons in Gods Woord geopenbaard zijn; zóó evenwel, dat het staatsgezag ten onzent nòch rechtstreeks gelijk in Israël, nòch door de uitspraak van eenige kerk, maar in de consciëntie beide van overheid en onderdaan aan de ordinantiën Gods gebonden zij."

De christelijke beschouwing verdraagt zich niet met den neutralen, godloozen staat der Fransche Revolutie. Gods gezag, waaruit alle gezag stamt en waaraan alle gezag onderworpen is, dit was ook reeds de gedachte van Aristoteles vóór Christus. Gods souvereiniteit en niet de volkssouvereiniteit, dit was het oorspronkelijke anti-rev. principe. Dit principe is echter losgelaten, waar men het neutraliteitsbeginsel der revolutie heeft aanvaard en zich baseert voor het overheidsgezag op de „gratie" der stembus, het „symbool van het meerderheidsprincipe" [1]).

Dr. Kuyper noemde het algemeen stemrecht: „de uiterste consekwentie van het beginsel der revolutie"; en de huidige antirevolutionairen verdedigen door dik en dun het stelsel van de helft plus één, zuivere uiting van het beginsel der volkssouvereiniteit.

1) Dr. Boissevain, Een christelijke staat.

Dr. Boissevain, wien ik hierboven citeerde, vraagt dan ook terecht: „Ziet de a.-r. partij kans om de eeuwige beginselen van Gods Woord tot hun recht te brengen met behoud van den Staat, zooals de revolutie hem heeft ingericht?"

Hoe heeft de Overheid Gods souvereiniteit te handhaven en Gods wil uit te voeren? wat is voor haar de kenbron van dien wil? De Roomsche kerk stond voor de onderworpenheid van den staat aan de kerk; dit is de heftige strijd tusschen Keizers en Pausen geweest in de middeneeuwen. Streng-Gereformeerden hier te lande staan feitelijk op hetzelfde standpunt, waar zij van de Overheid eischen handhaving der ware religie en uitroeiïng van alle ketterij. Hier klemt de vraag: welke kerk is de ware en hoe heeft de Overheid dat uit te maken in een land, waar de pluriformiteit der kerk zóó eindeloos vele schakeeringen vertoont? en: hoe moet de Overheid uitmaken, wat al of niet Gods wil op publiek terrein is, als gij stelt, dat zij alleen in haar consciëntie gebonden is en niet aan de uitspraak van eenige kerk?

Ik heb menige vergadering bijgewoond, waarin eindeloos geredeneerd werd over deze roeping der Overheid en over den waren zin der geboden Gods en had dan steeds het gevoel: „wat 'n tijdverspilling, al dat getheoretiseer over wat de Overheid zou moeten doen, waar geen ander de macht heeft zijn meening door te zetten." Maak eens een vuist, als je geen hand hebt!

Afgezien van het al of niet juiste van het beginsel, heeft niet de Roomsche theologie een andere opvatting van de toepassing van Gods geboden dan de Calvinist; de Oud-Gereformeerde dan de Neo-Gereformeerde; de Ethische dan de Confessioneel? Ik zou kunnen doorgaan. Zijn Roomsch-Katholieken, Anti-Revolutionairen en Christelijk-Historischen het met elkander eens omtrent de geestelijke roeping der Overheid?

Ons volk is zóó ontzettend verdeeld, dat geen enkele groep bij machte is haar eigen meening door te zetten.

De Roomschen tellen 36 % der bevolking; de Calvinisten van het type-handhavers-van-art. 36 hoogstens 10 % en alle Calvinisten samen hoogstens 27 % der natie; men houde daarom op in dezen tijd te spreken van het Protestantsch-Gereformeerd

karakter der natie. Hoe denkt men den zuiver Calvinistischen staat te krijgen, als men vasthoudt aan het demokratisch stelsel van de helft plus één? Heeft men na tachtig jaren anti-rev. staatkunde den Calvinistisch-Gereformeerden staat zien verrijzen? Het einde van den strijd is, dat men — na eerst tientallen jaren in coalitie te zijn gegaan met andere christelijke partijen om tenminste iets te verwezenlijken van de gemeenschappelijke belangen, thans een coalitie heeft gevormd (zie Wassenaar) met liberalen en vrijzinnig-demokraten (de revolutionairen van gisteren) en alle beginselpolitiek ter zijde heeft gesteld, zoo het heet tijdelijk ter wille van de crisis. Alsof die crisis voor een christen een louter materieele crisis is, waarbij het alleen gaat om de veiligstelling van den gulden(!) en niet ook in de eerste plaats een geestelijk-zedelijke crisis, die vraagt van de Overheid haar aandacht ook te wijden aan beginselvragen; en alsof deze Wassenaarsche coalitie niet langer dan vier jaar zal moeten duren. Meent men heusch, dat er nog eens weer in dezen tijd een stevige rechtsche meerderheid zal komen? Men bespare het volk deze illusie, en houde op met het partijenspel, dat slechts dient om ons volk hopeloos te verdeelen en geen enkelen waarborg biedt voor waarlijk christelijk staatsbestuur door de onzedelijke koehandelpolitiek, welke noodwendig gevolg is van dit partijensysteem.

Opbouw van den staat in christelijken zin. Dat kan dus niet zijn in den zin van eenige bepaalde groep der gedeelde christenheid in ons land. De anti-revolutionairen waren in de laatste jaren gewoon te spreken van: handhaving der christelijke grondslagen van ons volksleven. De grondslagen zijn nog altijd christelijk; de overgroote meerderheid van ons volk, ook al is zij niet positief rechtzinnig in haar geloofsovertuiging, plaatst zich nog altijd op die grondslagen en erkent de christelijke zeden. En het is de roeping der Overheid die christelijke zeden te handhaven en zóó het christelijk volkskarakter te bewaren. Maar, zal de nationaal-socialistische staat dat doen? De N.S.B. spreekt het duidelijk uit, dat zij ook dit de roeping der Overheid acht, n.l.:
„Volledige godsdienst- en gewetensvrijheid met bescherming

van den Christelijken godsdienst", en: „De goede zeden moeten onaangetast blijven."

Ik voorzie de tegenwerping: maar, als uw staat onder goede zeden heel iets anders verstaat dan wat de christelijke kerk daaronder verstaat? Dat is natuurlijk mogelijk, evengoed als dit thans in den partijenstaat ook mogelijk is, als de rechtsche partijen het onderspit moeten delven. Waar komt het ten slotte op aan?

Of de christelijke zede wortelt in het volk.

Wijlen mr. Th. Heemskerk zeide zeer juist, als aangedrongen werd op wettelijke maatregelen tegen het vloeken, enz.: „Het komt op de christelijke zede in het volksleven aan; zoolang de christelijke zede niet is doorgedrongen in het volk, komt gij niet tot uw doel en baten u alle wetsbepalingen niet."

Zóó is het. Een christelijk volk zal een christelijke overheid hebben en een niet-christelijk volk een niet-christelijke overheid, onverschillig of de staat demo-liberaal of fascistisch is.

En hier nu ligt de roeping der kerk. Verstaan onze kerken hun roeping in dezen tijd, nu een zoo groot deel van ons volk van het christelijk geloof is afgedwaald, het Evangelie te brengen aan de schare, die de wet niet weet, dan zullen ook in den fascistischen staat de christelijke beginselen het zuurdeeg zijn, dat heel het volksleven doordringt, ook zonder den zgn. beginselstrijd bij de stembus, die onvruchtbaar is en zeker niet het meest geschikt is om tot zich te trekken, wat afkeerig is. Ook in den fascistischen of nationaal-socialistischen staat; ja, juist in dezen, omdat in dezen de grondzuilen van het christelijk geloof: gerechtigheid en liefde beter tot hun recht zullen komen.

Christelijk, niet kerkelijk zij de opbouw. De kerk zal echter niet geheel buiten alle contact met de overheid kunnen zijn; integendeel, haar postitie zal in den nationaal-socialistischen staat vrij wat invloedrijker kunnen zijn dan in den huidigen demokratischen, neutralen staat. Zooals corporatief alle uitingen van het volksleven worden georganiseerd en de overheid uit deze georganiseerde groepen de deskundigen laat opkomen en deze raadpleegt, zóó zal de kerk in den nationaal-socialistischen staat deze taak ten opzichte der overheid te vervullen hebben: dat de overheid

haar over geestelijke vraagstukken, tot haar overheidsroeping behoorende, raadpleegt, zóó evenwel, dat zij, de overheid, zelfstandig oordeelt.
De kerk licht voor, maar schrijft niets voor.
De overheid is onafhankelijk van de kerk.
In ons land, waar de kerk in onderscheiden vorm optreedt, heeft de overheid aan niet één kerk een bevoorrechte positie te geven, maar alle op voet van gelijkheid te behandelen. Daarom zal het een zaak van wijs overleg moeten zijn in den komenden staat, hoe de verschillende geestelijke volksgroepen in verband te brengen met de Overheid.

Christelijk-nationaal moet de opbouw zijn
Nationaal, zóó was ook de politiek van Groen en zóó was ook Kuyper's politiek; en ik heb met bezorgdheid waargenomen, hoe na '18 het nationaal besef bij het jonge geslacht werd ondermijnd door den geest van internationalisme en valsch pacifisme en verslappend défaitisme, doordringende in alle kringen, Niet alleen bij de jongeren, maar ook de leidende personen werden door dien geest aangestoken; sla de partijbladen uit de jaren na '18 op en doorlees de redevoeringen van onder de a.-r. gevierde persoonlijkheden uit dien tijd en gij mist daarin den echt nationalen toon en gij beluistert daarin den geest van Genève, den geest der internationale verbroedering met miskenning van de roeping, welke God aan elk volk en aan elk ras heeft gegeven.
Met blijdschap heb ik waargenomen, hoe in de laatste jaren het nationaal besef vooral bij het jonge geslacht, weer sterk is gaan opleven. De samenwerking onder de volken moet niet gezocht worden in ontkenning van de eigen roeping, welke God aan ieder volk heeft gegeven in verband met zijn historischen volksaard. Onze historie is zoo rijk en zoo schoon en bergt in zich zulk een bron van volkskracht, dat het onverantwoord zou zijn deze bron toe te stoppen.
Elk volk heeft van God zijn eigen plaats in het groote geheel der volkenwereld en zijn eigen roeping te vervullen. Vaderlandsliefde, gezond nationalisme is geen ondeugd, maar een hoog

ideaal en daarom moet onze politiek een nationale politiek zijn, gericht op de samenbinding aller volksgenooten tot één hechte volksgemeenschap en daarom moet bestreden worden alles, wat verdeelt en verscheurt. Maar daarom moet ons volk ook hebben één krachtige leiding, die alle krachten in dienst stelt van de weerbaarmaking van ons land tegen elken vijand, die het belaagt, binnen- en buitenslands. Geen slappe regeeringen, zooals in de laatste jaren, die den geest in leger en vloot laten ondermijnen, en die — toegevende aan pacifistische groepen — aan leger en vloot onthouden, wat deze noodig hebben. Zóó denken ook de partijen, die thans aan het bewind zijn, er over, ook de vrijzinnig-demokraten, die nu wel tijdelijk hun eenzijdige ontwapening hebben prijsgegeven, maar toch zeker niet doordrongen zijn van sterk nationaal besef? Ongetwijfeld, er is bij de huidige regeering een streven naar nationale politiek; nu er een sterke drang uit het volk opkomt in deze richting, gaat men met het bekende aanpassingsvermogen ook dien kant uit. Maar wij zijn niet vergeten, hoe uit dienzelfden hoek na '18 de uitspraak gehoord werd in de Eerste Kamer: „Wij moeten voortaan naar het Westen kijken," en hoe bij elke poging in Duitschland om zich nationaal te verheffen in anti-rev. bladen de bezorgde vraag werd gesteld: „Wat zal Frankrijk hiervan zeggen?"; wij zijn niet vergeten de geschiedenis van het Belgisch Verdrag, dat ons tot een vazal van Frankrijk zou hebben gemaakt.

Neen, wij moeten niet naar het Westen en wij moeten niet naar het Oosten zien; wij moeten ons zelf zijn. Geen opportunistische, maar echt nationale politiek.

Wanneer was ons volk groot en sterk?

Toen het naast God steunde op eigen kracht in fier zelfbewustzijn en niet keek naar links of rechts. Toen had het, hoe klein ook, een stem in het kapittel der volken en werd geëerd en ontzien.

En wanneer werd het een speelbal der natiën? Toen de geest der natie verslapte door onderlingen partijstrijd en vanuit het Zuiden denkbeelden werden geïmporteerd in ons land, die het volksbesef ondermijnden en met een on-Nederlandschen geest vergiftigden de volksziel.

Nationaal zij de leiding onzer landspolitiek, nationaal zij de opvoeding van de jeugd des volks, nationaal zij onze handelspolitiek.

Christelijk-nationaal. Ik voorzie deze tegenwerping: maar de christelijke religie is immers internationaal; zij bedoelt weer te niet te doen de scheiding na den torenbouw van Babel tusschen de kinderen der menschen gebracht in allerlei volken, die spreken niet één taal, maar elkander niet verstaan; zij bedoelt alle volken samen te brengen in één koninkrijk Gods onder de heerschappij van den éénen Koning Christus. De groote Pinksterdag te Jeruzalem met het wonder van de verheerlijking Gods in alle talen der volken, daar vertegenwoordigd, is er een profetie van.
Ongetwijfeld, dat is de roeping onzer religie: saam te brengen alle volken tot de aanbidding van den Eénen waarachtigen God en alle volken te doen samenstemmen in het groote koor der verheerlijking van God ~~en het Lam.~~ En daarom moeten wij als christenen van harte meewerken aan alles, wat de internationale samenwerking der volken kan bevorderen en alles bestrijden, wat den vrede tusschen de volken kan bedreigen. Evenwel, wij hebben met de werkelijkheid rekening te houden en die werkelijkheid zegt ons, dat het christelijk ideaal: één kudde onder één herder, nog in een ver verschiet ligt en God alsnog in de gedeeldheid van volken en rassen een eigen taak voor elk volk en elk ras heeft weggelegd. Dr. Kuyper schreef eens in een driestar: „Het anarchisme is ideëel genomen het christelijk ideaal van het koninkrijk Gods aan het einde der tijden; aan het einde der tijden, maar niet in deze zondige bedeeling. Ditzelfde geldt van de broederschap aller volken in één grooten wereldstaat; in deze bedeeling zou die ééne wereldstaat zijn de godlooze, communistische wereldrepubliek.
Het internationalisme van onzen tijd miskent de onderscheidene gaven en daaruit voortvloeiende onderscheiden roeping, welke God aan de volken heeft gegeven. Men leze maar eens na, wat Dr. Kuyper heeft geschreven over het volken- en rassenvraagstuk. Op dit vraagstuk ga ik hier, om het kort bestek van dit geschrift, niet nader in; maar dit wil ik nadrukkelijk vaststellen: er ligt in

de völkische gedachte, ook zonder tot vergoddelijking van het ras te komen, een diepe kern van waarheid en het zal tot versterking der volkskracht dienen, wanneer niet doodgezwegen wordt de stem van bloed en bodem, maar naar die stem wordt geluisterd en de bizondere gaven, aan elk volk geschonken, niet worden verwaarloosd, maar tot volle ontplooiing worden gebracht.
Een innerlijk in eigen kracht gesterkt volk en deze nationaal gesterkte volken elkander in vrede zoekende en saamwerkende.
Dat is een betere weg om den vrede te verzekeren dan het gekuip van sluwe diplomaten in een Volkenbond; een betere weg dan met miskenning der volksrechten kunstmatig getrokken grenzen met geweld in stand te houden ter wille van de machtspositie van enkele naties.
Nationale opbouw onder de oude leus: God, Oranje en Nederland. En dit is ons niet slechts een leus, maar leeft diep in onze ziel, al heeft domme laster ook gepoogd de menschen wijs te maken, dat nationaal-socialisme niet bestaanbaar is met eerbied en liefde voor het vorstelijk gezag. Het vorstelijk gezag zal niet minder neen beter tot zijn recht komen in den nationaal-socialistischen staat dan in den liberalen staat, in welken de Kroon verlaagd is tot ornament en vliegwiel.

Christelijk-nationaal e n s o c i a a l moet de opbouw zijn.
Nationaal-socialisten; die naam zegt meer dan fascisten. In het eerste ligt meer positief aangegeven, hoe men het saambundelen opvat.
Socialisten; die naam heeft voor velen een minder aangenamen klank. Hij herinnert hen aan den tijd van Domela, aan het socialisme, dat zich aandiende als historisch materialisme en in de streken, waar het overheerschend werd, de menschen los maakte van God en Zijn dienst. En toch, wat mooie zin ligt er in de woorden „sociaal" en „socialisme", geheel in overeenstemming met den eisch des Evangelies!
Sociaal = gemeenschappelijk, kameraadschappelijk. Socialisme = gemeenschapszin.
Zijn dit geen evangelische klanken? Is dit niet het christelijk ideaal

voor de samenleving, zooals het nationaal-socialisme het samenvat in den zin: „één voor allen en allen voor één"?
Wat is in onze maatschappij de maatschap ver te zoeken: één strijd om het bestaan, waarbij de één den ander maatschappelijk dooddrukt. Onze ontwapenaars praten van het dooden in den oorlog; is heel de samenleving niet één groote, dagelijksche strijd, waarbij ieder zijn concurrent maatschappelijk tracht te vermoorden? Het teugelloos individualisme, dat in de 19de eeuw tengevolge van de liberale theorieën hoogtij vierde, heeft ons gebracht een maatschappij, welke vloekt met de christelijke beschouwing, welke de samenleving wil omvormen naar den eisch des Evangelies.
Wat is het Evangelie? Het Evangelie is de openbaring in Christus van Gods gerechtigheid en Gods barmhartigheid. Gerechtigheid en barmhartigheid, deze moeten de zuilen zijn, waarop de maatschappij rust. Wij krijgen geen gezond christelijk volksleven, wanneer de strijd tusschen kapitaal en arbeid, in welken vorm ook, gehandhaafd blijft, wanneer het kapitaal de heerschende macht blijft, van welke ook de regeeringen afhankelijk zijn.
De zich verwerende arbeiders hebben het gezocht in den weg der organisatie, opzichzelf 'n goede, socialistische gedachte: wanneer de overheid niet organiseert het bedrijfsleven, dan zelf toegepast de idee der saamhoorigheid; maar zij hebben van hun vakbonden weer gemaakt anti-sociale strijdbonden, rustende op het beginsel van den klassenstrijd. Klasse tegen klasse, werknemer tegen werkgever, volksgenoot tegen volksgenoot; onsocialer kon het al niet.
En de christelijke vakvereenigingen zijn uitgegaan van dezelfde averechtsche gedachten: samenbrengen een deel der arbeiders uit het bedrijf op grond van gemeenschappelijke kerkelijke belijdenis, met eigenlijk hetzelfde doel als de zgn. neutrale bonden: tegenover den werkgever strijden voor betere stoffelijke arbeidsvoorwaarden. Zeker, de zgn. confessioneele bonden verwerpen de klassenstrijdleer en ik erken dankbaar, dat de christelijke vakorganisatie het middel is geweest om tienduizenden arbeiders te bewaren voor den vergiftigenden invloed van het Marxisme; maar ideëele toe-

stand is dit niet: vakvereenigingen van arbeiders, gegroepeerd naar politieke en religieuse zienswijze, nationaal en internationaal samengevoegd naar gemeenschappelijk materieel belang. Ideaal is voor mij binnen het eigen volksleven de georganiseerde bedrijven, in welke werkgever en werknemer samen arbeiden aan den bloei van het bedrijf, met uitsluiting van allen klassenstrijd en met verbod van staking en uitsluiting.

Dit was ook reeds de gedachte van wijlen Ds. Sikkel. Levendig herinner ik mij, hoe deze Gereformeerde theoloog tegenover Talma met klem zijn stellingen verdedigde, dat de ware vakvereeniging moet zijn het georganiseerde bedrijf. Wie die stellingen thans weer naleest, herkent daarin de fascistische gedachte van de georganiseerde maatschappij.

Organische bouw der maatschappij; dat willen ook wij, zeggen de regeerende partijen; en de anti-revolutionair wijst u op het Program van Beginselen, waarin ook met een simpele zinsnede de organische gedachte is neergelegd. Zeker, die gedachte ligt daar al tientallen jaren . . . begraven; zonder dat zij iets gedaan hebben om haar te propageeren en te verwezenlijken.

De tijd was er niet rijp voor? Nu *is* de tijd er rijp voor en mogen wij verwachten, dat men eerlijk zal meewerken aan den opbouw eener corporatieve maatschappij. Wel corporatieve maatschappij, maar geen corporatieve staat? Bedrijfsorganisaties, culmineerende in een soort Kamer van belangen, zooals Kuyper voor oogen zweefde, maar met behoud van het allemanskiesrecht en de Kamer van honderd? Corporatieve bouw der maatschappij, maar met behoud der politieke en confessioneele vakvereenigingen? Nooit zullen wij van ons volk maken een hecht aaneengesloten, eendrachtig samenwerkend, fier omhoogstrevend volk, wanneer niet gebroken wordt met het partijen-parlement en het demokratische partijenstelsel.

Het gaat er niet om in dezen tijd van crisis-wee om iets te doen voor „de kleine luyden", zooals een goedmeenend predikant wilde, of om, zooals de redaktie van een dagblad naar aanleiding van den Open Brief der 19 predikanten zich bereid verklaarde een inzameling te houden voor noodlijdende gezinnen; het gaat er

om recht te doen aan de misdeelden, het gaat er om het christelijk ideaal te verwezenlijken van een samenleving, in welke niet langer gesproken zal worden van groote en kleine luyden, maar in welke allen als gelijkgerechtigden samen zullen werken voor het groot geheel, zich door één belang saamverbonden voelend, arbeiders met de hand en arbeiders met het hoofd, door geen klove gescheiden.
Dit is ons socialisme, ons christelijk-nationaal-socialisme. Het echte socialisme, geboren en gegroeid in de loopgraven, waar mannen van allerlei stand en ontwikkeling door den gemeenschappelijken nood leerden gevoelen hun verbondenheid als één volk, levende en strijdende voor één ideaal.
Gelukkig zou ik mij prijzen, wanneer ik het nog beleven mocht uit de moeilijkheden van het heden een nieuwen dag te zien aanbreken, waarin dit echte socialisme, voortvloeiende uit ons christelijk geloof, samenbond het volk in al zijn geledingen.

Utopie? Ik denk aan den uitroep van een Nederlandsch minister in een vergadering van werklieden: „Indien iemand ons kan zeggen, wat nu eigenlijk de corporatieve staat is, diens advies is goud waard." Zóó utopistisch is toch eigenlijk de gedachte van den corporatieven staat niet; bedoelde minister had zijn kennis dienaangaande kunnen verrijken uit een rijken schat van litteratuur, hierover in Italië verschenen; hij had, stelde hij er werkelijk prijs op het te weten, moeten bestudeeren den opbouw van den fascistischen staat in Italië sinds '23 en de praktische hervormingen daar aangebracht; hij had — niet uit onze bladen, maar uit eigen aanschouwing — moeten gaan waarnemen, hoe in Duitschland een nieuwe, geordende toestand opgebouwd wordt uit den chaos, waarin de Weimarer coalitie het Duitsche volk had gestort. Maar hij en zijn collega's moeten niet meenen, dat dit de corporatieve staat is: de bedrijfsordening, zooals zij thans wordt toegepast in ons land, welke geen ware bedrijfsordening is, doch zuivere ambtenaren-dwingelandij, waarbij van volksinvloed in het geheel geen sprake meer is en waarbij de toestand voor de bedrijven hoe langer hoe slechter wordt. Onkundigen hebben aldoor geroepen

van ons streven: staatsabsolutisme; maar het systeem, waaronder wij nu leven, is het ergste staatsabsolutisme, dat men zich denken kan.

Daartegenover stellen wij: niet den absoluten, niet den totalen staat, maar de ware georganiseerde volksgemeenschap, in welke de volksinvloed veel beter tot zijn recht zal komen dan in den huidigen demo-liberalen staat.

Ik eindig met een aanhaling uit een geschrift van Prof. Dr. H. Visscher, a.-r. Kamerlid.

Deze schreef in 1916 aan het slot van „Na eer en staat" het volgende:

„Wat denkt gij van de toekomst der A.-R. partij? Heeft zij een toekomst? Er is onderscheid tusschen de beginselen, waaruit zij leeft, en haar zelve. Haar religieus-ethische beginselen zijn eeuwig, maar zij is tijdelijk. Dit laatste heeft zij met alle politieke partijen gemeen. Zij komen op uit bepaalde sociale behoeften. Maar met de verandering der behoeften gaan ook de partijen voorbij."

Dat was juist gezien.

En zóó meen ik, dat wij thans zijn gekomen op een tijdpunt, waarin de sociale behoeften des volks niet langer zich verdragen met instandhouding der bestaande partijen. Die partijen zijn opgekomen uit de worsteling der geesten tengevolge der Fransche Revolutie.

Dit tijdperk is bezig afgesloten te worden en daarmee hebben die partijen hun taak vervuld.

De toekomst van ons volk eischt eendrachtig als één volk arbeiden aan den opbouw van het volksgeheel in christelijk-nationalen-socialen zin.

Eén weg is er slechts om ons volk te redden uit het moeras, waarin het dreigt te verzinken: alle partijschap vergetende, ons scharen om de banier der Nationaal-Socialistische Beweging; met God voor koningin en vaderland.

